

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 4, Jan..-June 2019, PP 95-106

پارکھ
تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2019ء، مسلسل شمارہ 7

☆ راحیلہ عنبرین

منیر نیازی دی شاعری وچ علامت نگاری

Abstract

This article throws light on issues relating to imagery. Imagery in poetry creates similar snapshot in a readers mind. Poets use imagery to draw readers into a sensory experience. Image will often provide us with mental snapshots that appeal to our senses of sight, sound, taste, touch and smell. Munir Niazi is a modern romantic Punjabi and Urdu Poet. He used a new mode of imagery in his poetry. His poetry present the scenes of fear and suspension. He used animals, Ghosts and other fearful images in his poetry to criticised the cultural society of people. He present this era boldly through his imagery. He also used the image of fearful voices. He is the poet of today. His poetry present dramatic scenes. He also raise voice against political institutions through the use of image in his poetry.

لفظ جامد نہیں ہوندے سگوں ہر عہد وچ اوہناں دی شکل صورت بدلدی رہندی اے خاص کر کے جتھے ایہناں نوں ادبی تخلیق واسطے درتیا گیا ہووے تے اوتھے ایہہ تخلیق کار دے مزاج موجب نواں رنگ و ٹالیندے نیں۔ جویں سائنسی تجربے دی صداقت اوہدے اشاریاں تے علامتاں وچ لگی ہوندی اے، اوویں ہی شاعری تے ادب وچ انسانی تجربات دی صداقت، اوہدیاں رمزاں، اشاریاں تے علامتاں وچ لگیاں ہوندیاں نیں۔ دی نیو انسائیکلو پیڈیا آف بریٹانیکا وچ علامت دے معنی کجھ انج بیان ہوئے نیں:

“The word Symbol comes from the Greek

“Symbolon” which means contract, token, insignia and a means of identification”.(1)

دی انسائیکلو پیڈیا آف امریکا وچ علامت دے معنی ایہہ لکھے نیں:

“The use of word to suggest or to intimate, rather than to convey specific meaning, in an essential characteristic of poetry”.(2)

ویسٹر انسائیکلو پیڈیا دے مطابق علامت دی تعریف ایہ ہے:

“A word, phrase image or the like, having a complex of associated meaning and perceived as having inherent value, separable from that which is symbolized, as being part of that which is symbolized and as performing that which is normal function of standing for or representing that which is symbolized, usually conceived as deriving its meaning chiefly from

the structure in which it appears and generally,
distinguished from a sign”.(3)

علامت بارے بیان کیتیاں گئیاں اپروکت تعریفاں موجب اسیں ایس لفظ دے حتمی معنی تیک بچ سکدے
ہاں۔ سوا ایس یونانی الاصل لفظ نوں نشان، اشارہ، خیال تے کسے پچھو کڑ وچ خوابیدہ مفہوم دے متبادل دے طور تے ورتیا
جاندا ہے۔ ادبی اصطلاح وچ علامت نگاری توں مراد کسے خیال یا وچار نوں بالواسطہ طور تے کسے اشارے یا نشان دے
طور اُتے بیان کرن دا ناں علامت ہے۔ اردو تے پنجابی نقاد محقق عارف عبدالمتمین نے علامت دے معنی تے مفہوم نال
بحث کردیاں ہونیاں لکھیا اے:

”علامت کے لغوی معنی ہیں نشان یا سراغ اور اس لفظ کی توضیح یوں کی جاسکتی
ہے کہ علامت کسی بھی نوعیت کی اس چیز کو کہتے ہیں جو کسی بھی نوعیت کی دوسری
چیز کی نشاندہی کرے یا اُس کا سراغ مہیا کرے۔ بالفاظ دیگر علامت اس پر معنی
وجود کا نام ہے جس کی معنویت محض اس سے ماور کسی اور وجود کے حوالے میں
مضمحل ہو۔ گل کا لفظ ایک علامت ہے۔ اس کی معنویت اس نباتاتی وجود میں
پوشیدہ ہے جو کہ سُرخ رنگ کی نرم و نازک پتیوں پر مشتمل پیکر لیے اپنی خوشبو
سے باغ کے گوشے گوشے کو مہکا رہا ہو۔ اسی طرح بلبل کا لفظ ایک علامت ہے
اور اس کی معنویت کا راز اس حیواناتی وجود میں پنہاں ہے جو اپنے خوشنما اور
دیدہ زیب رنگوں والے پروں کے ساتھ باغ میں اڑتا اور گلوں پر کمال شیفنگی
سے منڈلاتا ہے۔“ (4)

لفظاں دے صحیح معنی تے امکانات علامتی اسلوب اُگھڑواں کر دے نیں۔ جدوں لفظ علامت بن دا اے تے اوہ
اپنی طاقت دا اظہار بھرویں طریقے نال کر دا اے۔ شعری علامت احساساتی تے تصوراتی پدھری حامل ہوندی اے جیہڑی
پہلے احساساتی پدھر اُپر پڑھن والے نوں متاثر کردی اے تے فیر تصوراتی پدھر اُپر ذہن دی دو جی صلاحیتاں نوں کم وچ
لیاؤندی اے۔ ایس پکھوں لفظاں دا علامتی ورتاء اصل وچ زبان دا تخلیقی استعمال ہوندا اے۔ جدوں لفظاں نوں ادبی علامتاں

دے متبادل دے طور تے ورتیا جاندا اے تے اوہناں دی حیثیت محض اشاریاں کنایاں دی نہیں رہندی سگوں اوہ جہناں سچائیاں دی نشاندہی کردے نیں، اوہ وی اوس دی معنویت دالازی حصہ بن جاندا نیں۔ شاعری وچ علامتاں دا ویر و زمانی اعتبار پاروں وی ذکر یوگ ہوندا اے۔ رہتل بہتل دا ڈھنگ علامتاں دی صورت اپنا اظہار کردے نیں تے وسیع تر معیاں وچ ادبی علامتاں راہیں کسے تمدن دی جذباتی تے فکری حیاتی دی تشخیص وی کردے نیں۔ سو اپنی حتمی تے مکمل شکل وچ علامتاں انفرادی تے عصری اظہار دا اک اہم ذریعہ وی ہوندیاں نیں تے فنی نالے ادبی اعتبار پاروں تخلیقی تجربے دے ادراک، تنظیم تے ترسیل دا جامع تے اثر دار سرچشمہ وی۔ ڈبلیو۔ بی۔ یٹس (W.B. Yeats) دے کہن موجب:

”علامتاں شاعری وچ اک وڈی طاقت دی حیثیت رکھدیاں نیں۔ اوہ ایس

نوں پہلو دار بنا کے ایہدے وچ حسن پیدا کر دیندیاں نیں۔“ (5)

انج سمجھو شاعری جیہڑی لفظاں نوں جذبیاں تے وچاراں دی ترسیل دے ات لوڑیندے ذریعے دے طور ورتدی ہے، علامتاں کولوں طاقت حاصل کردی اے تے ایہدے وچ اثر پیدا ہوندا اے۔ شاعری دالطف پڑھن والے دے ذہن تے علامت دے پردے وچ لگے جذبیاں نال ربط پیدا کرنا اے۔ ڈاکٹر وزیر آغا لکھدے نیں:

”علامت شے کو اس کے مخفی تصور سے منسلک کرتی ہے بلکہ یوں کہیے کہ جب

شے علامت کا روپ اختیار کرتی ہے تو قاری کے ذہن کو اپنے مخفی تصور کی طرف

موڑ دیتی ہے۔ جب شاعر کسی شے یا لفظ کو علامت کے طور پر استعمال کرتا ہے

تو اپنی تخلیقی جست کی مدد سے اس شے اور اس کے مخفی معنی میں ایک ربط دریافت

کرتا ہے۔ شاعر کا سارا جمالیاتی حظ اس کی اسی جست کے باعث ہے۔“ (6)

علامت پرمعنی وجود اے۔ جہدی معنویت اوس توں اُچے کسی ہوو وجود وچ لگی ہوندی ہے۔ انج سمجھو شاعری وچ علامت دیاں معنوی تہاں پیدا ہوندیاں نیں۔ گویا علامت اپنے لفظی معنیاں توں دکھ تہہ در تہہ احساس تے مفہیم دا اک سلسلہ اپنے آپ وچ لگائی ہوندی اے۔ فیراہناں معنوی پرتاں دا اہمیا پائیدار رشتہ انسانی ذہن نال قائم کردی اے جہدے امکانات قوت متخیلہ دے نال نال وسیع تر ہوندے چلے جاندا نیں۔ علامت نوں اک خاص امیج قرار دتا جاسکدا اے جہدے وچوں ہوو کئی مورتاں برآمد ہوندیاں نیں۔ ایہ خاص مورت وچاراں نوں دعوت دیندی اے۔ ایس لحاظ نال علامت

وچاراں واسطے خوراک دافریشہ سرانجام دیندی ہے تے انسانی ذہن دے زنگال نوں دور کر کے ایہدے وچ حرکت دی صفت پیدا کردی ہے۔ اسیں کہہ سکے ہاں کہ لفظاں دے صحیح لغوی امکانات علامتی اسلوب بیاں کولوں واضح ہوندے نیں۔ علامت سازی اک ہمہ گیر عمل اے تے انسان دا ذہن مختلف خیالاں، وچاراں، محسوسات تے تلازمیاں دے رشتیاں دی شکل وچ طے کردا رہندا ہے۔ علامتاں دے ابلاغ تے معنویت پاروں لیہوں تن حصیاں وچ ونڈیا جاسکدا ہے۔

1- روایتی علامتیں (Conventional Symbols)

2- اتفاقی علامتیں (Accidental Symbols)

3- آفاقی علامتیں (Universal Symbols)

روایتی علامتاں نسل در نسل انسانی معاشرے وچ منتقل ہوندیاں رہندیاں نیں۔ ایہناں وچ لفظ تے شے وچ بظاہر کوئی رشتہ نہیں ہوندا پر بہتے استعمال پاروں ایہناں وچ رشتہ پیدا ہو جاند اے۔ سولفظاں دے زبان اُپر آؤندیاں ہی اوس شے بارے ابلاغ ہو جاند اے۔ مثال وجہوں لفظ ”میز“ وچ تے شے ”میز“ وچ معنوی طور پر کوئی رشتہ نہیں ہے پر اک عرصے توں لیہوں میز ہی کہیا جاند اے۔ ایس لئی زبان توں لفظ نکلدیاں ہی پتہ لگ جاند اے کہ اشارہ کس شے ول ہے۔ ایہ مثال اوہناں علامتاں اُپر دی سچ لگدی اے جیہڑی کسے خاص زبان دے ادب وچ اک زمانے توں ورتیا چلیا آرہیا ہووے، اوہدے معنی پکے طور تے طے ہو چکے ہوندے نیں۔ مثلاً پنجابی شاعری وچ بلبل تے پھل، جنون تے جنگل وغیرہ جیسے لفظ روایتی علامتاں دے کھیت وچ آون گے۔

اتفاقی علامتاں وچ وی علامت تے شے وچ کوئی رشتہ نہیں ہوند اُپر ایہ روایتی علامتاں دے بالکل الٹ ہوندیاں نیں۔ اچھیاں علامتاں ہولی ہولی جذباتی گرمی توں وانجھیاں ہو جاندیاں نیں تے صرف ذہنی یا فکری رہ جاندیاں نیں۔ ایس توں دکھ اوہناں دا انفرادی تعلق کمزور ہو جاند اے تے اجتماعی قدر زیادہ اہم ہو جاندی اے۔ اتفاقی علامتاں مکمل طور اُپر ذاتی ہوندیاں نیں تے اوہناں دی تشکیل بندے دے ہی جذباتی تجربیاں پاروں ہوندی اے۔ مثلاً اک بندے نوں کسے شہر، گلی یا مکان دے سلسلے وچ کجھ اچھیا تجربہ ہوندا اے کہ اوہداناں آؤندیاں ہی اوہ منظر مکمل تفصیل نال ذہن وچ ابھر آؤندا ہے تے جدوں اوہ بندہ اوہدا ذکر کردا ہے تے اک خاص تاثر نال کردا ہے پر دو جا بندہ اوہدے مفہوم نوں اودوں تیک نہیں سمجھ سکدا، جنی دیر تک اوس تھاں بارے پہلا بندہ اوہدی تفصیل نہ دے۔ آفاقی علامتاں وچ علامت تے

اوس شے وچ اُن مٹ تعلق ہوندا اے جہدی اوہ نمائندگی کردی اے۔ انسان زندگی دیاں ارتقائی منزلاں توں لنگھدیاں ہونیاں مختلف جذباتی تے جسمانی مرحلیاں وچوں لنگھدا ہے تے اوہناں بارے مختلف تاثرات قائم کردا رہیا اے۔ بقول ابن فرید:

”اس ماحول کے بارے میں جس سے بنی نوع انسان کے ارتقائے حیات کا تعلق رہا ہے۔ تمام انسانوں کے تصورات یکساں ہیں۔ مثلاً آگ، پانی، ہوا، روشنی، زمین، پہاڑ، پیڑ وغیرہ۔ اس لیے ان کے بارے میں تمام انسانوں کے ذہنی و جذباتی تجربات، تاثرات یکساں ہوتے ہیں۔ البتہ ان کے بارے میں ردِ عمل میں تنوع دو وجوہ کی بنا پر ہو سکتا ہے۔ اولاً عمرانی، ثانیاً میلانی یعنی ایک معاشرے یا آبادی کے لوگ کرہ ارض کے انتہائی شمال میں رہنے کی بنا پر سورج کو جمال کی علامت تصور کرتے ہوں لیکن خطِ استوا پر رہنے والے لوگ اسے جلالِ محض قرار دیتے ہیں۔ اسی طرح الاؤ میں جلتی ہوئی آگ نہ صرف زندگی اور جذبے کی علامت ہوگی بلکہ رحمت و محبت کی مظہر بھی لیکن یہی آگ بستی کو اپنے مہیب شعلوں کی لپیٹ میں لے لیتی ہے تو قہر، غضب اور نفرت کی نمائندہ بن جاتی ہے۔ غرض آفاقی علامت کے ذریعے ہم جذباتی تجربات کا مادی تجربات کی زبان میں اظہار کرتے ہیں۔ یہ زبان کسی فرد تک محدود نہیں ہوتی بلکہ تمام انسانوں میں مشترک ہوتی ہے۔“ (7)

منیر نیازی رومانوی شاعر اے جیہڑا شاعری وچ داخلی وارداتاں نوں سموندا اے کہ اوہ ٹردیاں پھر دیاں تصویراں بن جان دیاں نیں۔ اوہناں دی شاعری پُر اسراریت تے خوف دی فضا دا منظر پیش کردی اے۔ اوہ اک ایسے خوف نوں پیش کردے نیں جہنے انساناں نوں وستیاں آباد کرن تے مہذب بنن اُتے مجبور کیتا اے۔ اگرچہ اوہناں دے آل دوا آلے دا انسان مہذب وکھالی دیندا ہے پر اوہ دے اندر دی حیوانیت اے ختم نہیں ہوئی۔ انسانی درندگی تہذیب دیاں اُچیاں دیواراں نوں ٹپ کے قتل عام کردی وکھالی دیندی ہے۔ ایس حیوانیت نوں منیر نیازی نے خوب صورتی نال چڑھیاں، بھوتاں، زہری سپاں

تے ڈیناں دی شکل وچ پیش کیتا ہے۔ تکنیکی زبان وچ ایہناں مثالاں نوں تمثال کاری داناں دے سکے ہاں:

تڑفیا زہری سپ دے وانگوں بجلی دا لشکارا

کالا بدل گرجن لگا جیویں کوئی نگارا (8)

منیر نیازی کول انسانی درندگی تے حیوانیت دی فراوانی اے تے اوہناں اجوکے عہد نوں بے دھڑک ہو کے لفظاں دا روپ دتا اے۔ ایس مقصد واسطے اوہناں علامتاں تے استعاریاں دا سہارا لیا اے۔ مثال وجہوں منیر نیازی نے صنعتی شہر واسطے ”جنگل“ دی علامت ورتی ہے تے ایس شہر دیاں ہولناکیاں نوں ہنیری رات تے دل نوں ڈرا دین والی آوازاں نال ظاہر کیتا ہے:

گھر دیاں کندھاں اُتے دِن چھٹاں لال پھوار دیاں

اُدھی راتیں بوہے کھڑکن، ڈیناں چیکاں مار دیاں

سپ دی شوکر گونجے جیویں گلاں گجھے پیار دیاں

ایدھر اودھر لُک لُک ہسن شکلاں شہروں پار دیاں

روحاں وانگوں کولوں لنگھن مہکاں باسی ہار دیاں

قبرستان دے رستے دِن کوکاں پہرے دار دیاں (9)

نظم ”ہونا نال ٹکراں“ وچ ایس صورت حال نوں کاغذ اُتے اُلکین واسطے اوہ تصور تخلیق کردے نیں اگرچہ ایہ تصور (Images) ساڈی روایتی شاعری وچ وی موجود سن پر کلاسیکی شاعراں کول ایہ مقصد (Objective) یا منزل نہیں سن سگوں وسیلہ (Medium) نیں، جد کہ منیر نیازی کول ایہ میڈیم دی بجائے مقصد دا درجہ اختیار کر گئے نیں۔ گوہ کریے تے منیر نیازی اجوکے عہد دے چند اوہناں شاعراں وچوں اک نیں جہناں شعری کشف نوں کمال کامیابی نال پیش کیتا اے تے ایس شعری کشف دے اظہار واسطے اوہناں تصور اں دا سہارا لیا ہے۔ اوہناں دے علامتی نظام دے حوالے نال اوہناں دی نظم ”ہونا نال ٹکراں“ وچ درج اے:

اُپر قہر خدا میرے دا پٹھاں لکھ بلاواں

سب راہواں تے موت کھلوتی

منیر نیازی نے علامت سازی دے نال نال روایت دی پاس داری کردیاں ہوئیاں جدت نوں وی اپنا شعار بنایا اے۔ اوہناں دی شاعری لطیف جذبات، عمدہ تراکیب تے ہندی دیو مالانال وی سچی اچھی مالا ہے جہدا ہر موتی پڑھن والے اُپر نوں آسمان روشن کردا ہے۔ لفظاں دی تہہ بچ چھپے معانی اک دو بے توں بعد اُپری پدھرتے اُبھر دے ہوئے پڑھن والے نوں اک خوش گوار حیرت وچ پھسائی چلے جاندا ہے:

دل نوں ہوو وی خالی کردے

در خالی درگا ہواں دے (11)

منیر نیازی نے جہناں جذبیاں نال بھرپور ہو کے اپنے وچاراں نوں شاعری وچ ڈھالیا اے۔ اوہدا تعلق کسے ماورائی دنیا نال نہیں سگوں زندگی دیاں حقیقتاں نال اے۔ بے کراوہناں کتے ماورائی دنیا دا نقش پیش وی کیتا اے تاں اوہنوں حقیقی دنیا دے رنگ وچ ہی دکھایا اے۔ ایہی وجہ ہے کہ منیر نیازی دے کلام وچ بہت سارے شعر آپوں ہی پڑھن والے دے دل تے دماغ وچ وڑ جاندا ہے:

پر میں تے اے انت نہیں دیکھیا

ہون دے ڈونگھے رازاں دا

اے تے میں دروازہ کھولنا

آخر دیاں اوازاں دا (12)

گوہ کرے تے اوہناں دی شاعری دی خاص گل افسانے تے ڈرامے دے جزو اک مک ہو جاون توں ہوند وچ آؤندی ہے۔ ایہی وجہ ہے کہ اوہ وڈی توں وڈی گل نوں انتہائی مختصر اسلوب وچ بیان کر جاندا ہے نیں تے پڑھن والا حیرت دی دنیا وچ ٹر جاندا ہے:

اک سمندر تیز گلابی اُپر چمکن چن

پانی اُتے تر دا آوے کالے ناگ دا پھن (13)

منیر نیازی دی شاعری وچ افسانے تے ڈرامے دی خصوصیات دی ایکتا نے اوہناں دے اسلوب نوں انفرادیت بخشی اے۔ اوہناں اک نوں فضا، نواں لہجہ تے نواں ڈھنگ وضع کر کے اجو کے زمانے دی شعری روایت نوں

بدل دتا تے جدید شاعری دے رجحاناں نوں متعارف کروان وچ اپنا کردار ادا کیتا۔ اوہناں نوں لسانی پیکر تراشے جہدے پاروں نوں وسعت سامنے آئی۔

ورھدے مینہ وچ ٹریا جاواں رات سی بہت ای کالی
اپنے ای پرچھاویں کولوں دل نوں ڈراون والی
شاں شاں کردے رُکھ پتل دے انھیاں کردیاں واواں
اوس رات دے بہتے لوکی بھل گئے گھر دیاں راہواں (14)

منیر نیازی نے سیاسی اداریاں دے جبر دے خلاف آواز چلکی تے نویاں علامتاں تے استعاریاں دی تخلیق کیتی۔ اوہناں تصوراں نوں وسیلہ بناون دی تھاں مقصد بنایا۔ انج اوہناں دی شاعری وچ بعض لفظ اجیہے وی داخل ہوئے جہناں نوں اوہناں دے کچھ کوڑ نوں مکھ رکھ کے سمجھنا ممکن ہوندا اے:

سارے لوکی ٹر گئے لے گئی نال قضا
گلگیاں ہو کے بھر دیاں روندی پھرے ہوا (15)

منیر نیازی پنجابی شعری روایت دا اجیہا شاعر اے، جہدی شاعری ہوادے اجیہے جھونکے وانگن اے جیہڑی پہلے تے مرجھائے پیتاں نوں ڈیگ کے نویاں کوئلاں نوں ودھن دا سامان کردی اے۔ لکھدے نیں:

مر جاواں تے فیر کیہ ہووے
جیوندا رہواں تے فیر کیہ ہووے (16)

منیر نیازی نہ صرف فطرت دا شاعر اے سگوں اوہ مایوسی تے بے بسی دی منظر کشی کرن والا، جادوئی تے وہم بھریاں نظماں تخلیق کرن والا، اُجڑی وستیاں، اتیت دے حسین خواباں نوں تجر بیاں دی کسوٹی اوپر پرکھ کے لفظاں دا روپ دین والا شاعر وی اے۔ اوس نے "فراق دی رات"، "سویر ویلے"، "سورج سامنے بند اکھاں وچ"، "شہر دے مکان"، "جدوں جنگل وچ ہوو"، "پت جھڑ دی شام"، "جیون لئی جتن"، "سوچن دی سز"، "وحشی عورت"، "ہوانال ٹکراں"، "پٹھیاں سدھیاں سوچاں" تے "پرانیاں گلگیاں" ورگیاں نظماں تخلیق کیتیاں جیہڑیاں اوہناں دی طلسماتی تے وہماں نال پُچی حیاتی دی آئینہ دار نیں۔ ایسے طرح "لال اٹاں تے چن"، "اک گھر وچ شام"، "ادھی کھلی واری

وچوں"، دھپ وچ پھلاں دے رنگ"، "سندر بن"، "گل اک شام دی"، "ورھیاں بعد ملاقات" تے "اک خاص قسم دی رات" اہیاں نظماں نیں جیہڑیاں منیر نیازی دی فطرت نال محبت دی آئینہ دار نیں جہناں وچ اوہناں فطرت دی پیش کش دے پچھو کڑ وچ اپنی ذات دا اظہار ہی نہیں کیتا سگوں اوہناں وچ اوس چیز، خیال یا تجربے نوں وی شامل کیتا اے جہدے وچ اوہناں طبع آزمائی کیتی اے۔ انج منیر نیازی نے اوہناں تجربیاں تے وچاراں نال مخصوص معنی الگ کر کے اوہناں وچ نویں معنویت تے نئے امکانات نوں ذاتی وابستگی دے حوالے نال روشن کیتا اے۔ انج اوہناں دی شاعری بصارت تے بصیرت دوہاں دی عکاس بن جاندی اے۔

لمی چپ سی روز ازل دی سپاں کنڈل مارے سن
اکھاں بھر کے ویکھ نہ سکيا حالت نیلے انبر دی
موسم آندياں سردیاں دا سی پچھلی رات ستمبر دی (17)

منیر نیازی دے عہد دے اکثر شاعر نظریات نال جڑے ہوئے شاعر نیں پر منیر نیازی اک اہیا شاعر اے جیہڑا کسے تحریک، گروہ یا نظریے نال وابستہ نہیں اے۔ اوہ صرف تے صرف شاعر اے، ایس توں وکھ کجھ نہیں۔ اوس دی جڑت جیکر ہے وی تے تے اوہ شاعری دے اصل یا دوجے لفظاں وچ شاعری دے جو ہر نال اے۔ ایس سبھ کجھ دے باوجود اوہ اپنے عہد دے غماں درداں توں نا آشنا وی نہیں اے۔ اوہ عصری حسیت نوں بڑی کامیابی نال اپنی شاعری دا حصہ بناندا چلا جاندا اے:

بر بر جنگل دشت سمندر سوچاں وچ پہاڑ

جیہڑے شہر دے کول ایہہ ہون اوس نوں دین وگاڑ (18)

منیر نیازی کس کرب یا اذیت وچ پھاتے ہوئے نیں؟ اوہ اپنے عہد یا حالات توں کنا اثر قبولیا اے؟ اوہ اپنی ذات وچ چھپے دکھ دا کنا پرچار کردا اے؟ ایہناں شیواں توں اوہ اپنی شاعری نوں متاثر نہیں ہون دیندا۔ اوہدی شاعری اپنے فطری حسن نوں برقرار رکھدی اے۔ اوہ وسعت دا قائل اے تے سوچ نوں خانیاں وچ بند نہیں ہون دیندا۔ ایس گل دا اندازہ اوہناں دی شاعری وچ استعمال ہون والیاں علامتاں تے استعاریاں توں وی لایا جاسکدا اے۔ چن، تارے، فلک، صحرا، میدان، سورج تے خلا جیسے لفظ اوہدی شاعری نوں نویں معنویت عطا کرن دے نال نال اوہناں دی

سوچتے وچاراں دی وسعت دی آئینہ دار وی نیں:

روحاں ورگی روشنی چن دی پکی اٹ دیاں ماڑیاں تے
ڈونگھے بند دلا ناں اندر لال گلاب دیاں جھاڑیاں تے (19)

منیر نیازی دی شاعری وچ نادیدہ وستیاں گھسن لگدیاں نیں جہناں دیاں کندھاں اُپر حسین مور بیٹھے نیں، باغاں وچ کونلاں داشور سنائی دیندا اے، کالیاں گھٹاواں وال کھلارے نجدیاں دسدیاں نیں تے پنڈ دے پیہاں سوہنیاں ٹیاراں اپنے گھر داسفر کردیاں دسدیاں نیں جہناں پاروں پڑھیاں ڈہنی مسرت تے طمانیت محسوس کردا اے۔ اوہنوں اک اُن جانا چس اپنے گھرے وچ لے لیندا اے جس تھوں باہر آؤنا اوہدے لئی ناممکن دکھائی دیندا اے۔ پڑھیاں سامنے یکسانیت تے اکتاہٹ دا اوہ ہالہ ٹٹ جاندا اے جیہڑا کئی ورھیاں توں پنجابی شاعری نوں اپنی گرفت وچ لئی بیٹھاسی۔ ایہ یکسانیت جیہڑی نفرتاں تے کدورتوں دا شاخسانہ اے، اوس توں جان چھٹ جاندی اے:

پھڑ مرلی اوئے رانجھیا کڈھ کوئی تکھی تان

مار کوئی تیر او مرزیا کھچ کے ول آسمان (20)

منیر نیازی نے پاک و ہند دے اساطیری کرداراں نوں وسیع تر معنیاں وچ ورت کے اجوکے عہد نال جوت کیتی اے تے ایہناں علامتاں نال نویں مفاہیم جوڑ کے ایہناں نوں عصری حسیت دا آئینہ دار بنادتا اے۔ ہندی اساطیر دی ورتوں پاروں ہی اوہ نویں مفاہیم دا ابلاغ کردے نیں جیہڑا اوہناں نوں دو جے شاعراں کولوں نکھیردا اے۔ اوہناں دے رومانوی رجحان دا عکاس ہون دے نال نال جدید عصری رجحاناں نال وی ہم آہنگ دسد اے۔

حوالے

- 1- The New Encyclopedia of Britannica: London. 15th Edition, Vol 17, 1973-74, Page-900.
- 2- The Encyclopedia of Americana: Danbury, Grolier Incorporated, Vol.26, 1972, Page-166.

3- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language: USA, Gramercy Books, 1996, Page-41.

- 4 عارف، عبدالمبین: امکانات، لاہور: ٹیکنیکل پبلشرز، 1975ء، ص-135
- 5 فخرالحق نوری ”نثری نظم اور اس کی تکنیک“، مشمولہ مجلہ ”القلم“، چوکی، گورنمنٹ کالج، 1966ء، ص-26
- 6 وزیر آغا: اردو شاعری کا مزاج، لاہور: مکتبہ عالیہ، 1978ء، ص-43۔۔
- 7 ابن فرید: میں، ہم اور ادب، علی گڑھ: ایجوکیشنل بک ہاؤس، 1977ء، ص-22
- 8 منیر نیازی، سفر دی رات، لاہور: مکتبہ میری لائبریری، س ن م، ص-4
- 9 منیر نیازی، رستہ دس والے تارے، لاہور: مکتبہ منیر، س ن م، ص-1
- 10 سفر دی رات، ص-35
- 11 منیر نیازی، چار چپ چیزاں، اسلام آباد: دوست پبلی کیشنز، 2008ء، ص-17
- 12 اوہی، ص-13
- 13 سفر دی رات، صفحہ-20
- 14 اوہی، ص-14
- 15 اوہی، ص-11
- 16 اوہی، ص-15
- 17 چار چپ چیزاں، ص-41
- 18 اوہی، ص-8
- 19 اوہی، ص-12
- 20 سفر دی رات، صفحہ-7